

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

УДК 378.091.12.016:74

Юлія Колісник-Гуменюк, кандидат педагогічних наук,
Відокремлений структурний підрозділ “Львівський навчально-науковий центр професійної освіти”
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Соціально-економічні зміни на сучасному етапі розвитку України вимагають удосконалення системи освіти. Прагнення до інтеграції у світову спільноту ставить перед педагогікою завдання створення нових концепцій, які враховували б соціальні реалії сучасності. Освіта сьогодні покликана забезпечити молоді необхідні знання, уміння, навички та компетентності для особистісного розвитку, участі в процесах розбудови суспільства, адаптації до сучасного ринку праці, використання свого потенціалу впродовж життя.

Ключові слова: освіта, педагогічна майстерність, професійна освіта, викладач, модернізація, художньо-педагогічна освіта, вищі навчальні заклади.

Лит. 9.

Юлия Колисник-Гуменюк, кандидат педагогических наук,
Обособленное структурное подразделение
“Львовский учебно-научный центр профессионального образования”
Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ДИСЦИПЛИН В ВУЗАХ

Социально-экономические изменения на современном этапе развития Украины требуют совершенствования системы образования. Стремление к интеграции в мировое сообщество ставит перед педагогикой задачу создания новых концепций, учитывающих социальные реалии современности. Образование сегодняшнего дня призвано обеспечить молодежь необходимыми знаниями, умениями, навыками и компетентностями личностного развития, участия в процессах развития общества, адаптации к современному рынку труда, использования своего потенциала в течение жизни.

Ключевые слова: образование, педагогическое мастерство, профессиональное образование, преподаватель, модернизация, художественно-педагогическое образование, высшие учебные заведения.

**Yuliya Kolisnyk-Humenyuk, Ph.D. (Pedagogy), Separate Structural Unit
“Lviv Educational and Scientific Center of Vocational Education”
of the National Mykhaylo Drahomanov Pedagogical University, Kyiv**

THE FORMATION OF PEDAGOGICAL CRAFTSMANSHIP IN THE SYSTEM OF PREPARATION OF TEACHERS OF THE PROFESSIONAL AND ARTIFICIAL DISCIPLINES IN THE HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS

The socio-economic changes at the present stage of Ukraine's development require the improvement of the education system. The desire to integrate into the world community gives for the pedagogy a task of creating the new concepts that would take into account the social realities of our time. Today's education is designed to provide the young people with the necessary knowledge, skills and competences of personal development, participation in the processes of building society, adapting to the modern labor market, using their potential throughout life.

The higher vocational education at the present stage of development of the education system in Ukraine is one of the decisive factors for the reproduction of the intellectual and productive forces of society, the development of the spiritual culture of the people, a key to future success in strengthening and establishing the credibility of Ukraine as a democratic state. Therefore, in the problem of inhibition of the modernization of the system of education and science, there are guilty not only politics, but also the system itself, whose employees are not active in defending their professional interests, but also the goals of the development of education and science.

Taking into account the peculiarities of the system of professional training and specifics of pedagogical activity, the peculiarities of the formation of the teacher as a subject of pedagogical activity and the content of the training of teachers, we believe that the formation of the educational environment of a higher educational institution and the formation of pedagogical skills is actual in preparing the future teachers for pedagogical activity. Pedagogical mastery will provide a high level of self-organization of professional activity of the teacher

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

on a reflexive basis, will create the optimal socio-psychological conditions for the formation of the individual of each student.

Keywords: an education, the pedagogical craftsmanship, the vocational education, a teacher, modernization, the arts-pedagogical education, the higher educational establishments.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх викладачів мистецьких дисциплін спрямована на формування в них професійної майстерності, яка є багатоплановим поліфункціональним явищем у педагогічній діяльності. Майстерність проявляється у діяльності особистості, її сутність полягає в цілісній особистості людини, в її позиції, реалізації власної системи цінностей, підкріплених знанням, досвідом, світосприйняттям. Якщо людина, яка володіє соціально-професійною компетентністю, є творцем і творінням культури, то майстер – це удосконалене її творіння і посередник, між простором культури і цивілізації, покликаний долати їх асиметрію. Процес набуття майстерності є шляхом до внутрішньої об'ємної цілісності та невід'ємною складовою процесу інкультурації людини, її закономірним підсумком і показником.

Мета статті дослідити проблему становлення і розвитку педагогічної майстерності у системі підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ВНЗ України, подати чітке визначення змістової моделі “педагогічної майстерності”, її основних складових, які забезпечують високу результативність праці викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади формування педагогічної майстерності викладача вищої школи розроблені в працях Ю. Азарова, А. Алексюка, Ш. Амонашвілі, А. Архангельського, О. Бандурки, І. Дістервега, О. Захаренка, І. Зязюна, А. Журавльова, В. Казмиренко, Я. Коменського, Л. Лимаренко, А. Макаренка, О. Мороз, В. Омеляненко, Л. Руденко, В. Сухомлинського, О. Савченка, О. Пометун, В. Третяченко, К. Ушинського, К. Щедролоєвої та інших.

Проблемі професійної підготовки викладачів в сучасних умовах присвячені праці філософів та педагогів В. Андрущенко, Г. Бал, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Кремень, О. Кульчицька, Л. Мітіна, В. Моляко, О. Пехота, Л. Пуховська, С. Сисоєва, В. Семиченко та інші.

Вклад основного матеріалу дослідження. Майстерність педагога – це вирішення різноманітних педагогічних завдань, успішна організація навчально-виховного процесу й отримання відповідних результатів. Педагогічна майстерність – це сукупність якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації

професійної діяльності викладача на рефлексивній основі. Це досконале, творче виконання викладачем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного вихованця, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовного збагачення молоді.

Педагогічна майстерність, як стверджує Н. Ничкало – це вияв найвищої форми активності особистості викладача в професійній діяльності. Вона базується на гуманізмі й розкривається в доцільному використанні методів, засобів і механізмів взаємодії викладача та студента в кожній конкретній ситуації навчання та виховання [5, 10].

Науковець М. Лещенко розглядає педагогічну майстерність як уміння створювати особливий світ, в якому навчаються діти. Цей світ – активне поле естетичного потенціалу [4, 80].

Професор Г. Васянович вважає, що сучасний викладач має не лише володіти своїм предметом, а й уміти орієнтуватися у відповідній галузі знань, здійснювати інтерпретацію в рамках суміжних дисциплін, будувати навчальні плани, формувати у студентів навички самоосвіти [3, 235].

В. Сімонов розглядає поняття “педагогічна майстерність” з огляду наявності у викладача професійних умінь: розв'язувати під час заняття освітні, виховні та розвивальні завдання; утримувати увагу студентів, зацікавлювати їх навчальним матеріалом; урахувати вік і психологічні особливості студентів, рівень їх розвитку, на основі чого забезпечувати індивідуальний і диференційований підхід; влаштовувати свої стосунки з оточуючими на гуманній, демократичній основі; бути зібраним в разі виникнення важливих та несподіваних питань, використовуючи почуття гумору; поєднувати теорію і практику у викладанні; грамотно використовувати в роботі новинки педагогічної науки і практики; досконало володіти мовою, словом; критично мислити й мати активну громадянську позицію; урізноманітнювати свої заняття, запобігати шаблонності в їх проведенні [6, 182 – 183].

Педагогічна майстерність охоплює такі важливі компоненти, як гуманістична спрямованість (інтереси, цінності, ідеали), професійна компетентність, педагогічні здібності та вміння,

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

педагогічна техніка. Завдяки педагогічній майстерності викладач має змогу оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямовувати їх на удосконалення та всебічний розвиток особистості. Забезпечити високий організаційно-педагогічний процес, який характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь.

Грецький науковець Xochellis [9, 12] зазначив, що: виявлення характеристик “хорошого викладача” або типів “ефективного викладання” протягом дуже довгого часу було одним з головних питань, що стосуються педагогічного дослідження. Учений звертає увагу на те, що дискусія є очевидною сьогодні з акцентом на педагогічній освіті ЄС та інших міжнародних організацій.

Щоб забезпечити високоякісне викладання потрібно забезпечити систематичний та професійний розвиток викладачів, адекватне заохочення, створення інтегрованої кар’єрної структури та покращених робочих місць. Професійний розвиток повинен ґрунтуватись на потребах викладачів та бути відповідним їхньому досвіду та інтересам; фасилітація: до професійного розвитку необхідно залучати лідерів із фаховими знаннями, забезпечувати високоякісні, доступні ресурси та відповідне середовище; професійний розвиток має ґрунтуватись на чіткому зв’язку між теорією, дослідженнями та практикою, забезпечувати можливості для активного залучення, використовувати різноманітні стилі презентації матеріалу, охоплювати моделювання практики, поглиблення знань, формування і розвиток умінь та навичок на основі активних досліджень; професійний розвиток повинен передбачати заплановану перевірку виконання, використання на практиці освоєних знань, сформованих навичок, підтримувати звітність викладачів за результати навчання студентів, передбачати отримання винагороди за участь у програмах професійного розвитку у певній формі [8, 153].

К. Щедролосевою доведено, що сутність професійної майстерності майбутніх викладачів слід розглядати у площині чотирьохрівневої структури: 1) як сукупності задатків, які є передумовою процесу становлення й розвитку схильностей і здібностей до художньо-педагогічної діяльності; 2) як психолого-педагогічних і культурологічних знань, які є інформаційною основою професійно-педагогічної компетентності викладача; 3) як психолого-педагогічних і культурологічних вмінь та навичок, які є операційною основою, що свідомо

опановується суб’єктом у процесі навчання та реалізується ним у художньо-педагогічній діяльності; 4) як професійно-значущих якостей особистості, які є інтегруючою основою, що забезпечує високий рівень готовності до майбутньої художньо-педагогічної діяльності на гуманістичних засадах [7, 12 – 15].

За В. Афанас’євим змістово-структурна система формування професійної майстерності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін відображає істотні особливості досліджуваного процесу, а саме: методологічний підхід, мету, компоненти [2, 98], які створюють змістову основу, а також зв’язки цих компонентів між собою та з навколишнім середовищем, основні етапи процесу становлення та вдосконалення визначеного феномена. Концептуальна модель, у якій закладено зміст фахової підготовки майбутніх фахівців до продуктивної діяльності, структуровано у взаємопов’язані блоки, що мають складну психолого-педагогічну структуру (адаптивно-спрямовуючий, верифікаційно-системний, експертно-оцінний, акмеологічно-прогностичний).

Ю. Азаров виділяє наступні компоненти професійної майстерності: професійно важливі якості; педагогічна техніка; професійні знання; педагогічна моральність; педагогічні здібності; зовнішня культура [1, 13]. Навчати студентів педагогічній майстерності викладач повинні не лише викладанням, а й власним прикладом та стилем свого викладання – власною педагогічною майстерністю і педагогічною культурою. Студент або навіть випускник ВНЗ не може розглядатися як фахівець, який досяг високого рівня професійної майстерності. Проте, він повинен мати засоби, які дозволили б йому вдосконалюватися в професійному плані. В стінах навчального закладу можливо і необхідно сформувати ті елементи цієї системи, які надалі сприятимуть переходу на вищі рівні професійної компетентності.

Висновки. Іноді випускник ВНЗ, залучений до викладання, за допомогою старших та більш досвідчених викладачів, шляхом спроб та помилок набувши особистий досвід, засвоює педагогічні прийоми, але у більшості випадків це призводить до негативних наслідків, оскільки він не завжди може донести знання до студентів, оскільки стикається з проблемою виходу в студентську аудиторію, не маючи уявлення про методи викладання, структурування лекційного матеріалу. Через відсутність досвіду вся робота викладача на сучасному етапі зводиться до передачі інформації. Дана проблема є дуже

важлива, оскільки пов'язана з проблемою підготовки фахівця. Тому вищий навчальний заклад має приділяти належну увагу не лише навчанню, а й формуванню педагогічної майстерності. Виправити ситуацію, яка склалась, можливо шляхом запровадження семінарів та практикумів з педагогічної майстерності для студентів та викладачів, залучаючи провідних викладачів ВНЗ, які мають великий досвід роботи. На загальнодержавному рівні розробити та запровадити систему підвищення педагогічної майстерності викладачів, що покращить стан забезпечення кадрами та дасть змогу поліпшити рівень викладання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров Ю.П. Тайны педагогического мастерства / Ю.П. Азаров. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2004. – 432 с.
2. Афанасьев В.Г. Системность и общество / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.
3. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник / Григорій Петрович Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.
4. Лещенко М.П. Теоретико-методичні основи педагогічної майстерності викладача професійної школи в умовах сучасного соціуму / Марія Лещенко // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: монографія / [Н.Г. Ничкало, І.А. Зязюн, М.М. Солдатенко та ін.]. – К., 2003. – С. 60–83.
5. Ничкало Н.Г. Професія вчителя вічна / Н.Г. Ничкало // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: монографія / [Н.Г. Ничкало, І.А. Зязюн, М.М. Солдатенко та ін.]. – К., 2003. – С. 3–10.
6. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: ноу-хау в образовании / В.П. Симонов. – М.: Высшее образование, 2007. – 357 с.
7. Щедролоцева К. Формування професійної майстерності майбутніх учителів музики і художньої культури: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / К. Щедролоцева. – К., 2005. – 21 с.
8. Grundy Sh., Robinson J. Teacher professional development : themes and trends in the recent Australian experience / Sh. Grundy, J. Robinson // International handbook on the continuing professional development of teachers; eds. C. Day, J. Sachs. – Berkshire, England: Open University Press, 2009. – P. 146–166.
9. Xochellis P. Schools and teachers in front of contemporary demands and challenges / P. Xochellis // Macednon, 1997. – N. 4. – P. 3–19.

REFERENCES

1. Azarov, Yu.P. (2004). *Tayny pedagogicheskogo masterstva* [Mysteries of pedagogical craftsmanship]. Moscow: Publ. of the Moscow Psychological and Social Institute; Voronezh: Publ. NGO “MODEK”, 432 p. [in Russian].
2. Afanasyev, V.G. (1980). *Sistemnost i obschestvo* [Systemicity and society]. Moscow: Politizdat, 368 p. [in Russian].
3. Vasianovych, H.P. (2005). *Pedahohichna etyka: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Pedagogical ethics: a teaching manual]. Lviv: Norma, 344 p. [in Ukrainian].
4. Leshchenko, M.P. (2003). *Teoretyko-metodychni osnovy pedahohichnoyi maysternosti vykladacha profesiyanoi shkoly v umovakh suchasnoho sotsiumu* [Theoretical and methodological foundations of pedagogical craftsmanship of a teacher of a vocational school in conditions of modern society]. *Pedahohichna maysternist u zakladakh profesiyanoi osvity: monohrafiya* [Pedagogical craftsmanship in vocational education institutions: monography] (Ed.). N.H. Nychkalo, I.A. Ziazium, M.M. Soldatenko et al. Kyiv, pp. 60–83. [in Ukrainian].
5. Nychkalo, N.H. (2003). *Profesiya vchytelya vichna* [The teacher's profession is eternal]. *Pedahohichna maysternist u zakladakh profesiyanoi osvity: monohrafiya* [Pedagogical craftsmanship in vocational education institutions: monography] (Ed.). N.H. Nychkalo, I.A. Ziazium, M.M. Soldatenko et al. Kyiv, pp. 3–10. [in Ukrainian].
6. Simonov, V.P. (2007). *Pedagogicheskii menedzhment: nou-hau v obrazovanii* [Pedagogical management: know-how in education]. Moscow: Higher Education, 357 p. [in Russian].
7. Shchedrolosyeva, K. (2005). *Formuvannya profesiyanoi maysternosti maybutnikh uchyteliv muzyky i khudozhnoyi kultury* [Formation of professional mastery of future teachers of music and artistic culture]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 21 p. [in Ukrainian].
8. Grundy, Sh., Robinson, J. (2009). *Teacher professional development: themes and trends in the recent Australian experience*. International handbook on the continuing professional development of teachers; eds. C. Day, J. Sachs. Berkshire, England: Open University Press, pp. 146–166. [in English].
9. Xochellis, P. (1997). *Schools and teachers in front of contemporary demands and challenges*. Macednon, n. 4, pp. 3–19. [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2017